

Çağdaş Sanatta Kimlik Açılımı ve Yeni Önermeler

Alpaslan UÇAR¹

Geliş Tarihi: 25.06.2014 Kabul Tarihi: 16.08.2014

Öz

İnsanoğlu yaratarak ve düşünerek var olduğunu yıllardır ispat etmeye çalışırken; merak, kaygı, korku, aidiyet, hayal kurma, ölümsüz olma ve iletişim kurma çabası, çağdaş sanatçının da yaratma sürecinde yegâne sığınağı ve kılavuzu olmuştur. Çağdaş sanatta bu yaklaşımla özellikle 20. yüzyılın kaçınılmazı olan Modernizm'den bu yana gelişim gösteren, gerek toplumsal gerekse kültürel değişimlerin ışığında, metafor, biçimlendirme, kolaj, yansıtma, transformasyon, kimlik, bellek, kültür, kavram, gerçek, çok kültürlülük, gelenek ve temsil gibi sorunsallar daha derin incelenerek çağdaş sanatçıların problematikleri arasında yer almıştır. 20 yüzyılın ilk çeyreğinde olgunlaşan kadın hakları, feminizm, göstergebilim, kadın sanatçıların sayılarının artışı, fotoğrafın bir disiplin olarak salt sanat yapısı olmasından öte temsille birlikte aidiyet olgusunun sanatsal bir boyutta deşifre edilmesine olanak sağlamıştır. Var olan sorunsallara sanatçılar varoluşçu bir yaklaşımla kendi benlikleriyle ilintili kimi zaman deneysel kimi zaman da sinema, görsel medya ve yeni tanımları sunmalarıyla yeni seçenekler ortaya çıkarmışlardır. Bu yaklaşımla çağının ötesinde öngörüye sahip sanatçılar, yeni anlatım biçimleriyle Çağdaş sanatı meşgul eden bu problematiklere çözüm bulmaya çalışmışlardır. Çalışma kapsamında özellikle kimlik sorunsalını irdeleyen ayrıca kimlik kavramını artistik ve plastik platforma taşıyan avant garde sanatçılara yer verilmiştir. Çağdaş sanatçılar doküman niteliğindeki eserleriyle mevcut kavramları yeniden tanımlamış ve yorumlamışlardır. Böylelikle yarattıkları nesnelere canlı bir organizmaya dönüştürerek yalnızca özgün eserler bırakmamış, aynı zamanda sanatçının varlığını ispat eden sonsuzlukta büyük çaba göstermişlerdir. Araştırmada (betimsel-survey) tarama yönteminden yararlanılmış ayrıca araştırma kapsamında ilgili literatür taranmıştır. Araştırmanın amacı, çağdaş sanatın problematiklerini ve yeni önermeleri gözler önüne sererek çağdaş sanatçıların eserleri üzerinden incelemektir.

Anahtar sözcükler: Çağdaş sanat, kimlik, kültür, temsil, metafor, biçimlendirme.

¹ Doç. Dr. Alpaslan UÇAR, Abant İzzet BAYSAL Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Resim-İş Eğitimi Anabilim Dalı, Bolu, Türkiye, ucar_a@ibu.edu.tr

---

Identity Expansion and New Suggestions in Contemporary Art

Alpaslan UÇAR

Submitted by 25.06.2014 Accepted by 16.08.2014

Abstract

For years human beings have always tried to prove that they exist as a being by constantly creating art and thinking conceptually. For contemporary artists' concepts such as curiosity, anxiety, fear, becoming immortal, dream and sense of belonging have uniquely been shelter for them and these guide them during the creative process just to communicate with the society. With this approach in the contemporary art, particularly since the inevitable modernism period in the 20th century in the light of both social and cultural changes, identity, formatting, collage, reflection, transformation, metaphor, memory, culture, concept, other, reality, multi culture, tradition and representation issues have become among the major problematics and examined in depth through contemporary art by the contemporary artists. In the first quarter of the 20th century women's rights started to develop and beyond those developments subjects such as feminism, gender issues and semiotics were the main problematics in art. Moreover, the number of female artists increased and photography as well as mixed medium as disciplines were used and allowed the artists to decipher their notions. Dealing with all these existing issues, contemporary artists sometimes offered artworks and disciplines representing their identities with an existentialist approach while sometimes offering new choices and using various materials such as cinema, mass media and new images through their powerful art works. With this approach, avant-garde artists who have futuristic visions have suggested new forms of expressions by aiming to find concrete solutions to these problematics. Most of the avant-garde artists therefore, redefined the concepts such as identity, memory, culture, reality, multi-cultural and traditional issues with an artistic aspect and carried these to plastic platform through their powerful art works. In this study identity issue as a major problematic will be discussed. Moreover, how contemporary artists through their art works transform these subject matters into a living organism will be clarified. By doing so artists not only suggest us documentary and original art works but also at the same time they make a great progress by proving the artists' eternal existence. Consequently, in this study mainly the documentary survey method was used. The purpose of the study is to clarify contemporary art's problematics and introduce new approaches and suggestions through the selected art works. In this context, identity, as a major problematic will be examined and discussed through the contemporary artists and their powerful art works.

Key words: Contemporary art, identity, culture, representation, metaphor, formatting.

Giriş

Sanatçılar sanat yoluyla özgün düşüncelerini, görsel deneyimlerini ve araştırmalarını aktarırlar. Her yapıtın biricikliği ve ifade gücü sanatçının oluşturduğu artistik ifade ve kullandığı disipline göre değişkenlik gösterirken; ortaya çıkarılan form, yazı, ses, fotoğraf, ekran, enstalasyon, performans, heykel, resim, seramik, vb. artistik yaklaşımlarda, tekniğin yanı sıra günümüzde salt pentürün dışında düşüncenin de egemen olduğu hayal gücünün geniş tutulduğu bir yaklaşım görülmektedir. Çağdaş sanatçılar tüm bu disiplinleri kullanırken çoğulcu bir yaklaşımla metinler, sıra dışı ve eklektik görsel imgeler kullanırlar, sanat nesnelere ve deneyimlerinde politik, kültürel, sosyal ve psikolojik düşünceleri de yansıtır.

İzleyicinin sanat yapıtı karşısında edindiği tecrübeler, kendilerine sunulan terminolojiyle de ilintilidir. Sanatçının eserde aktardığı düşünceler ve/veya deneyimler izleyicinin belleğinde analogi/benzerlik kurmasına yol açar. Yaratılan görsel imgeler yeniden tanımlanır ve pek çok psikolojik ilişki içerir. Yapıtın içeriğine göre izleyici, mantıksal bir arayış ve çözüm bulmak ister. İmgeler bu yaklaşımla ihtiva ettiği anlamlar ve referanslarla direkt ilintili değildir ancak formal, entelektüel ve gerçeklerle direkt bağlantılıdır. İmgeler natüralize edilerek ve olağan fonksiyonlarından kurtararak, diğer fonksiyon ve kapasitelerinin ortaya çıkarılmasıyla yeni anlam kazanırlar. Bu perspektifte sanatçı, imgeyi tuval üzerinde ya da herhangi bir yüzeyde manipüle ederken tamamıyla özgürdür. Marshall'a göre (1993) formalist bir deneyim ya da kombinasyon oluşturmak için sanatçılar, araç, spesifik olmayan bir tecrübe, anlatımcı bir gizem, analitik olarak kurgulanmış bir egzersiz, eserde uygulanacak ve kullanılacak görsel depo ayrıca soyut bir konfigürasyondan da yararlanırlar. Yaratılan fiziksel, estetik obje psikolojik ilişki kurularak herhangi bir sanat nesnesine dönüştürülür.

Sanatçı nesnelere yaratırken daha önceki tecrübelerinden, tarihten, görsel birikimlerinden ve çevresinden referanslar alır. Sanatçının eserinde belirgin kıldığı imgeler bu yaklaşımla salt sanatçı tarafından çözümlenmeyi bekleyen tekil ya da çoğulcu görsel imgelerden ibaret değildir. Sanatçının sanat nesnesine dönüştürdüğü imgeler ve yaratma süreci esasen sanatçının öznel olarak çözümlenmeye çalıştığı bir süreci ve deneyimi kapsar. Bu süreçte sanatçı özünde yalnız değildir çünkü sanat nesnesinin analizinde sanat tüketicisinin de dâhil olacağı bir diyalektik söz konusu olacaktır. Sanatçı bu yaklaşımla eserini oluştururken çevresinden, tarihten, tecrübelerinden ya da bizzat maruz kaldığı köklü sosyal değişimlerden etkilenir.

Sözgelimi II. Dünya Savaşı'nın ardından toplumsal değişimler, endüstri ve teknik alanındaki ilerlemeler kapitalizmi beraberinde getirmiş, savaşın izleri ve insanın yaşadığı bunalımlar, dinsel, sosyal ve ekonomik baskılar beraberinde mutsuzluk ve huzursuzluğa zemin hazırlamıştır. Sanatçı bu değişimlerden nasibini fazlasıyla almış ve serlerini bu doğrultuda yansıtmaktan kaçınmamıştır. Toplumsallaşmanın ortaya çıktığı bu dönemde, kişisel değerlerini yitirdiğine inanan sanatçı grupları yeniden var olduklarını, yaşamlarını kendilerinin kontrol ettiği bir özgürlüğe de ihtiyaç duymuşlardır. Varoluşçu felsefeye sığınan entelektüel sanatçıların kendi evrenini oluşturma isteği, bireysel değer yargıları ve özgür yaratma serüveninin gerçekleşmeye başlaması doğal olarak kaçınılmaz olmuştur. Sanatçıların adeta toplumu ve sanatçı kimliklerini yeniden sorguladıkları bu süreçte geçmiş, şimdi ve gelecek irdelenmiş ve yeni anlatım biçimleri oluşturulmuştur.

Bu bağlamda çağdaş sanatın sorunsalları Modernizm'den sonra gelişme göstermiş, sanatçı odaklı ya da öznel deneyimlerin tartışıldığı bir platform belirginlik kazanmıştır. Sanatçıların 1960'lardan bu yana düşünce bazlı ürettikleri işler, toplumsal, kültürel, öznel, hayata dair kavramların ve değerlerin yeniden sorgulandığı, sanatçıların eserlerindeki boyasal resim geleneğine atıfta bulunarak, çoğunlukla özneyi sorgulayan yeni olasılık ve seçeneklerle çoğulcu bir yaklaşım sergiledikleri dikkat çekmektedir. Öyle ki sanatçılar salt boya ile üretilen işlerin yanı sıra, malzeme çeşitliliğiyle gerek plastik gerekse düşünsel anlamda tezatların deşifre edildiği yeni, deneysel nitelikli söylem ve arayışlarıyla adeta kimliksel bir çözümleme yoluna gitmişlerdir.

Buna paralel olarak 1980'li yıllar radikal dönüşümlerin tanıklık ettiği bir dönemi yansıtmaktadır. Yeniyi arayan, farklı kültür ve değerleri aynı potada eriten çağdaş sanatçıların plastik ve düşünsel sentezlerde birincil amaçları kendilerini ifade etmeleri olmuştur. Bu perspektifle sanatçılar kimi zaman öznel ve yerel değerleri harmanlayarak kimi zaman da deneyimlerini korumak, aktarmak adına entelektüel ve estetik bir diyalektik kurmuşlardır. Son iki yüz yıldır, teknolojinin de yaygın olarak kullanıldığı çağdaş işlerde sosyal oluşumlar, sanatçılara yeni bir duyuş, temsil, stil ve anlayışla işler üretmelerini tetiklerken, Modernizm'in yaygın olarak gelişim gösterdiği yıllarda sanatçıların asıl derdi geleneksel değerlere tepki göstererek, yeni bir tasarı anlayışıyla yeni üsluplar oluşturmalarıdır (Antmen, 2008). 1960'lı ve 1970'li yıllarda kavramların irdelendiği, özne içerikli sanat eserlerinde özellikle kimlik sorunsalının irdelendiği, yeniden tanımlandığı ayrıca var olan sanatçı kimlik tanımının yeniden sorgulandığı bir süreç yaşanmıştır.

1990'ların başından bu yana görülen bellek, kimlik, yabancılaşma, yaşam, ölüm, doğum, yok oluş, çok kültürlülük, imge, cinsiyet, feminizm, tarih, mit, öteki gibi sorunsallar da bazen metaforik bazen de öznel değerler ışığında sanat nesnesine dönüştürülmüş bugünün güncel sanatının problematikleriyle paralellik göstermiştir.

Kimlik, bellek, yaşam, ölüm, çok kültürlülük, cinsiyet vb. kavramaları çağdaş sanatçılar yeni bir sorgu biçimiyle tekrar tekrar yorumlamış; enformasyon, teknoloji ve yeni biçimlerle mevcut kavramları yeniden tanımlamışlardır. Bu yaklaşım ve anlayış geçmişten kopuşa göndermede bulunurken, ideal mutlağı oluşturan yegâne şey *şimdiyi* oluşturma özelliğidir. Postmodernist sanatçılarda gözlemlenen zaman ve mekân algısı konsantre, dar bir alanda tüm bu plastik sorunsallara çözüm bulmaya çalışırken, yeni temsil ve biçimler de kaçınılmaz olarak yeni çelişkileri beraberinde getirmiştir. Bu çelişkiler zincirinde tarih ve öznel köklerden uzaklaşan sanatçılar, var olan değerleri elimine etmekten kaçınmayarak sanat ürünlerini bu çerçevede oluşturmuşlardır. Tüm bu tutumlara karşın tarihten de zaman zaman referans alan çağdaş sanatçıların eserlerine entelektüel sanat izleyicisi, bu yitik tarihselliğe ve beraberinde gelişen sürece tanıklık etmektedir. Ortaya çıkan eserlerde çok katmanlı eklektik bir yapı tıpkı Kübizm'de gördüğümüz kolaj işleri anımsatır. Kolaj mantığıyla yaratılan eserlerde çoğulcu, ardışık, sayısız imgeler ve özgül kültürlerin eklektik bir görüntüsü yer alır. İzleyicinin edindiği süreçte hem öznel hem de kolektif kimlik arayışı, pastiş, simülasyon, çok kültürlülük, biçem çeşitliliği sanatçının var olmayla birlikte şimdiki anı iz düşümsel bir yaklaşımla duyumsal ve düşüncel süreçte ispat etme çabasıyla ortaya çıkar (Kahraman, 2002).

Çağdaş sanatın en önemli temsilcilerinden biri olan Amerikalı sanatçı Cindy Sherman'a ait *Otobüs Yolcuları, Gizemli Cinayet, Moda, Felaketler, Eski Ustalar, Maskeler, İç Savaş, Kırık Bebekler, Hollywood* ve *Palyaçolar* adlı başyapıtlarda tıpkı postmodern sanatçıların eserlerinde gözlemlediğimiz çok katmanlı duyumsal ve düşümsel bir süreç irdelenmiştir (Morris, 1999). Sherman bir disiplin olarak fotoğrafa yeni bir bakış açısı sunmakla kalmamış, kurguladığı oto portrelerinde eserin öznesi ve nesnesi konumuyla yeni ve farklı bir temsil oluşturmuştur. Sherman'ın eserlerinde sıklıkla irdelenen popüler kültür, kadın imgesi ve kimlik sorunsalı düşümsel boyutta sorgulanmış, fotoğrafın yalnızca saf halini kullanmayarak; kavramsal ve yeni bir sanat malzemesi olarak da izleyiciye sunulmuştur.

Cindy Sherman'ın sıra dışı imgeleri böylelikle salt öznel kimliği deşifre etmenin ötesinde görsel kültür kimliğini de tanımlayarak, çağdaş sanat ve sanatçının kimliğine dair ipuçları da

vermektedir. Sanatçı eserini kurgularken yarattığı farklı karakterlerden oluşan bir seri oto portre, farklı karakter ve kültürleri betimleyerek, görsel kültürün şekillenme süreçleri ve biçimlerine de değinerek yeni bir önerme sunmuştur.

Çağdaş sanatçılar bu yaklaşımla yarattıkları eserlerde geçmişle kıyasladığımızla yeni malzeme ve teknik olanaklarla farklılık göstermişlerdir. Sanatçıların eserlerinde sıklıkla tanık olduğumuz karışık malzeme, ses, medya, görsel ve yazılı imgeler, dijital ortam, fotoğraf ve televizyon gibi seçenekleri kullanarak çok kültürlü ve çok katmanlı bir yapıyı yansıtırken, tüm bu verileri kendi kimlik süzgecinden geçirerek çağdaş sanatçının sahip olduğu misyon ve kimliğe dair bize bilgi vermektedirler. Çağdaş sanatçıların özellikle televizyon ve diğer kitle iletişim araçlarının sıklıkla kullanıldığı çoğulcu imgeler, çağımızda özellikle postmodernist sanatçıların hayatımızın özeti olarak aktardığı imgelerde, tecrübelerimizle yapılandırarak, düşüncenin orijinalliğinin bile sorgulanmasını gerektiren bir sürece işaret etmektedir.

Postmodernist sanatçılar bu paralellikte yapıtlarında çoğulcu imgeleri kullanırken birbirleriyle oluşturdukları ya da farklı içeriklerde kullandıkları anlamalara konsantre olurlar. Anlamın nasıl yapılandırıldığını ve bu süreci yapının bizzat kendisini bozarak gerçekleştirir. Çünkü postmodern anlayışta sanattan reklama hiçbir tanımlayıcı orijinal değildir ve tüm ideolojik olarak ima edilen imgeler kültürün yaratılması ve yorumlanması için söyleme dönüşmüştür (Reed, 1994).

Sanat Nesnesi ve Kimlik

Sanatçılar yıllardır hem sanat nesnesini ve kimliğini tanımlamak hem de kendi öznel kimliğini yeniden tanımlamak adına pek çok tanımlama yapmış var olan değerleri ve süreci tekrar tekrar anlamlandırmaktan kaçınmamıştır. Bu bağlamda yaratılan her sanat nesnesi kuşkusuz sanatçının ve yaşadığı toplumun kartvizitini oluşturan eşsiz bir dokümandır. Bu dokümanın oluşturulmasında sanatçı sadece toplumsal bir misyon sahip değil, tarihe de rehberlik edecek bir sürece de işaret etmektedir. Sanatçının yarattığı her nesne onun hem sanatsal kimliğini hem de öznel kimliğini oluşturur. Bu perspektifle çağdaş sanatçının sıklıkla referans aldığı ve irdelediği en önemli konulardan bir de kaçınılmaz olarak kimlik sorunsalıdır.

Ancak kimlikten bahsettiğimizde ben kavramını açıklamak yerinde olacaktır çünkü ben olgusu aşamalı olarak gelişir. Ben fenomeni böylelikle ilkel ben (id), benlik (ego) ve üst benlik süper ego'dan oluşur. Tüm bu yapılanmaların biri ya da her biri, kendi içindeki uyumsuzluğu dış dünya ile problemler yaşamasına neden olmaktadır. Ben kavramında

güdülerin dominant görüldüğü, ilkel benliğimizi oluşturan id, bedensel eylemler ve doyumları kapsamaktadır. Öyle ki tin, başka bir ifadeyle ruhumuz, mantığımızla ilintili olarak bedensel hazlarımızın gerisinde kalır. Bilseme (tecessüs), cinsellik, korunmak, gizlenmek, açlık ya da susuzluk gibi hislerimiz de en temel güdüselle eylemleri oluşturur. Benlik ise sürekli bir gelişim içerisindedir. Bilinçlenmenin gerçekleştiği bu evre; amaçlarımız, farkındalıklarımız, birey olarak nasıl algılandığımızla ilintili, eleştirel yetinin gerçekleştiği bir evredir. Üst benliğin gerçekleşmesi aşamasında, benliği oluşturan tüm bu safhaların tamamlanması gerekir. Çünkü kimliğin oluşması benlik kavramının tam anlamıyla gerçekleşmesiyle oluşur (Erinç, 2004). Tıpkı bellek gibi sanatçının yarattığı imgelemler de duygusal ve düşünsel olasılıkların içerisinde doğal ve kültürel alanda özelleşir (Ferraris, 2008).

Sanatçının özneliği ve edindiği bilgi, sosyal, kültürel ve psikolojik bir süzgeçten geçerek yeni temsilleri oluşturur. Bu süreçte çağdaş sanatçı, hafızasından diğer bir ifadeyle daha önce yaşadığı deneyimlerinden referans alarak günceli korumak, zamanı şekillendirmek ve içgüdüsel tepkilerini plastik platforma taşır. Sanatçının edindiği tüm bu birikimler özünde sanatçının benliğini ve sanatsal üslubunun oluşmasına da yardımcı olur. Sanatsal üslup ya da kimlik bu yaklaşımla daha önce deneyimlenen tecrübe, tarih, hafıza gibi olguların kısa özetini oluşturur.

Stuart Hall, kimliği oluşturan tarzları geçmiş ve geçmişteki deneyimlerin özeti olarak değerlendirirken, çağdaş sanatçının vurguladığı ve aktardığı kimlik yaklaşımı çoğunlukla çoğulcu görsel imgelerden oluşur. Tecrübe, tarih, hafıza, süreç ve mekânın kurgulandığı, çoğu zaman net olmayan saydam bir yapıya sahip yapıtlarda hafıza, adeta koruyucu ve belgesel bir özellik arz eder. Hafıza; bireyi tanımlayan kimlik olgusunu koruyan, bireyin geçmişiyle ilintili doküman özelliği taşıyan dinamik ve anlamlı bir yapıdır. Anlam genel olarak tek bir hal, durum ve nesneyi işaret etse de, sürekli bir devinim içinde olduğu için değişime uğramaktadır (Özlem, 2009). Özellikle unutulmuş, yeniden hatırlanan kavramlar yeni kavramları barındırırlar. İnsan, tarih ve kültür üçgeni tam bu esnada, tek anlamlı olmayan kavramları oluşturur. Ünlü Fransız Sosyolog Maurice Halbwachs'a göre ise geçmişte var olan sosyal yapıyı, bireysel ve toplumsal bellek, hatırlama figürleri ve tarihe karşı oluşturulan bellek oluşturmaktadır (akt. Assmann, 1997). Alman sosyolog Georg Simmel'e göre ise insanoğlu zamanla bağlantı kurup kendisini yapılandırırken, mekânın sürekliliği ve sonsuzluğundan kendisini arındırarak yarattığı öznel mekânda kendi sınırlarını oluşturur. Bu

özünde öznenin bireysel yalnızlığı, yalınlığı, yabancılaşması hatta benin oluşması için elzem olan bir çabadan da başka bir şey değildir (Karakuş ve Oraliş, 2006).

En fazla düşünce üretilen kavramlardan biri olan kimlik ile ilintili evrensellik, tekilcilik, tarihsel, siyasal, modernlik-post modernlik, etnolojik, geleneksellik, batı-yerellik gibi argümanlar süre gelirken, kimliğin insana ve insan dünyasına ait bir fenomen olduğu gerçektir. Çağdaş sanatta ortaya çıkarılan kimlik sorunsalına ve çözümüne yönelik pratiklerde bu yüzden dil önemli bir kültür ögesi olarak yansır. Kişinin kendisini sorgulaması, var olduğunu ispat etme çabasıyla felsefik bir görünümü yansıtır (Özlem, 2009).

Aidiyet bu paralellikte, bireylerin bir gruba dahil olarak, sahip oldukları inanç ve eğilime göre öznel değerlerin tanımlanmasına da sebep olmaktadır. İster bireysel, ister kolektif kimlik olsun, çağdaş sanatta sürekli tartışma yaratan kimlik sorunsalı toplumsal, kültürel, tarihsel, siyasal ve çoğunlukla da öznel olarak sorgulanır. Kimlik kavramı bu yaklaşımla özgürlük ve çok kültürlülüğü içinde barındırır. Öyle ki en büyük gruptan en küçük gruba hatta tek bir özne bile olsa içerisinde inanç, düşünce ve bireysel özelliklerin sahip olduğu çeşitlilikle Kant'ın önerdiği özgürlük yasasıyla da birebir örtüşür. Kant'a göre bireyin oluşturduğu özgürlük; ancak tekilci- tarihselci bir yorumla insan tarafından tasarlanacak ve işlerlik kazanılacak bir yasayla mümkün olabilir (Özlem, 2009).

Çağdaş sanatçıların genel olarak tercih ettikleri ve bir disiplin olarak fotoğrafı kullanmalarındaki ana amaç; öykü anlatma, doküman oluşturma, mesaj verme, özne olarak var olduklarını ispat etme çabasını gütmektedir. Sanatçı bunu başarırken, elektronik ortamda kullandığı materyali manipüle ederek çoğunlukla video, ses, belge, müzik vb. farklı seçeneklerin kullanıldığı çok katmanlı bir önerme dizisi ve simge kullanır. Duchamp'ın bir zamanlar *her şey sanattır* söylemini ispat edercesine birbirinden özgün yapıtlarda sanatçılar öznel kimliklerini yansıtmakla kalmaz, mevcut problematlere de yanıt bulmaya çalışırlar.

1958 yılında Fransız sanatçı Yves Klein, Paris'te Iris Clert Galerisi'nde iç mekânın tamamıyla boş olduğu mekânda sergi açılışı yaptığında, izleyicinin kafasını tamamıyla karıştırmakla kalmamış, sanatçı kimliği ve varlığını, sanatın toplum üzerindeki etkisini, algı koşullarını sorgulayarak, yeni, şaşırtıcı ve plastik bir önerme sunmuştur. Sanatçının sahip olduğu ve düşüncesinde belirginleşen sıradışı fikri, benliğini oluşturan yegâne kartvizitidir. Kavramsal sanatın yaygınlaştığı dönemlerde, sanatçıların eserlerinde, söz gelimi bu anlayışın en önemli temsilcisi Amerikalı sanatçı Sol LeWitt'in bir yapıtında, sanatçı asistanına faks çekerek talimat vermiş ve sanat yapıtına uzaktan müdahale etmiştir. LeWitt asistanına siyah

kalemle duvarın üst tarafına boylu boyuna uzun bir çizgi çizmesini istemiş, ilk talimat sona erdiğinde, çalışmanın devamı için diğer üç asistanından da bu oluşturulan çizginin hemen altındaki boşluğa çizgi çizmelerini isteyerek, kolektif bir eser ortaya çıkartmıştır. Eğri çizgiler bir araya geldiğinde, bütün duvar çizgilerle kaplanmış, adeta manzara görünümünde irili ufaklı tepeyi anımsatan bir kompozisyon yaratılmıştır. Sanatçı bu yaklaşımıyla esere somut anlamda direkt müdahale etmese de var olduğunu, düşüncesinin temsil edildiği ve sanatçının nefesiyle bile eser yaratabileceğini, plastik bir serüvenin belgelenebileceğini, aktarılabilmesine dair ve güzel bir örnek oluşturmaktadır (Saehrendt ve Kittl, 2012).

Çalışmalarında kültür, aidiyet, gerçek, gelenek gibi sorunsalların çözümlenmeye çalışan sanatçılar sinema, edebiyat, resim, video, kavramsal sanat, süreç sanatı, heykel, fotoğraf, enstalasyon gibi çoğulcu disiplinlerde eklettik imgeleri kullanarak yeni argümanlar, analizler kurarak güncelledikleri anlatılarını yeni stillerle bize aktarırlar. Özellikle fotoğraf sanatında karşımıza çıkan sınırlılıklar, görüntü çerçevesi hem geçmişi irdeler hem de gelecekle bağ kurar. Sayısız görüntülerin ve anların hafızalarda bir araya getirildiği bu önermeler, öngörüler, vaatler ister eski ve/veya tanıdık isterse tamamıyla yeni olsun, dönüşüme uğrayarak sanatçının kimliksel beğenisinden süzülerek gerçekleşir.

20. yüzyılda belirginlik kazanan *anti sanat* yaklaşımıyla üretilen işlerin bugün sanat olarak kabul görmesi, bu deneyimlerde özellikle kimliğin baskın olması açısından önem kazanmıştır. Bu gelişim sanatçı kimliğinin özerkleşmesi ve sosyal olayların ikinci planda değerlendirmesine sebep olmuştur. Geçen süreyle birlikte çağdaş sanatın gelişimi ve grafiği inişli ve çıkışlı olsa da özgürlük, özgünlük ve malzeme seçeneğinde çeşitlilik gösterirken; sosyal, politik, psikolojik, kültürel yozlaşma ve çöküş, sanatçıların karanlık, umutsuz ve kışkırtma içerikli eserler üreterek yeni kimliksel bir çözümleme sürecine girmesine neden olmuştur. Çağdaş sanatçıların tarihsel etkilerle paralel gelişen belleğe dair işlerinde hafızanın kısa ya da uzun ölçekli sınıflandırılmaları, tıpkı Antik Çağ'da kullanılan hatırlama tekniğine benzer edimleri çağrıştırır (Kahraman, 2002).

Sanatçının arşivleme, belgeleme ya da küçük müze görüntüsündeki işleriyle, belleğin ve kimliğin belirginleştirildiği, elemenin oluşturduğu parametrelerle sanatın çözümüne yönelik eserlerin üretildiği görülmektedir. Bunlara ilave olarak çağdaş sanatçılar sanat yapıtlarında önemli bir fikri, sıradışı bir algıyı, kültürel ve kişisel değerleri disiplinler arası bir içerikle aktarırlar; kolaj, yansıtma, biçimlendirme-yeniden biçimlendirme ve metafor gibi sorunlara değinirler. Inez ve Vinoodh, Dennis Openheim, Steven Parrino, Hisashi Tenmouya, Jan

Fabre, Cornelia Hesse Honegger, Janine Antoni, Mathew Barney işlerinde tüm bu problematiklerin çözümüne yönelik yeni stratejiler geliştirirler. Paralel yaklaşımla, Cindy Sherman, Sherrie Levine, Sigmar Polke, John Baldessari ve David Salle gibi çağdaş sanatçıların eserlerinde de benzer sorunsallar ve söylemler tartışmaya sunulurken, biçimsel öğeler, kimliği oluşturan alt yapıyla birlikte ele alınmıştır (Fineberg, 1995). Sanatçının özünde arşiv titizliği oluşturduğu tıpkı bir bilim insanının sahip olduğu tavır ve merakla gerçekleştirdiği eserlerinde, sanatçının öznel kimliği belirginlik kazanmakta ayrıca pekiştirilmektedir. Çağdaş sanatçı böylelikle eserleri aracılığıyla toplumsal ve kültürel kimlik değerlerine işaret ederek, doküman tadındaki eserleriyle diğer kuşaklara aktarabileceği bir seri gerçekler dizisi de sunarlar.

Çağdaş toplumların yapısının kültürel, politik, tarihsel, sosyolojik olarak sorgulandığı çağdaş sanat yapıtlarında, teknoloji ve sistemin tek tip düşünceye bağlı insan grubuna yönelik reaksiyonu, yaratma ve/veya var olma çabası, enformasyon teknolojisiyle kimliklerin kontrol altına alınması, günümüzde sanatçıların eserlerinde yeni bir mekân ve zaman algısını beraberinde getirmiştir.

Sonuç

Kavramsal sanatın kökleşmeye başladığı 1960'ların sonunda, karşılaşılan sanat objesinin elimine edilerek salt kavramın öne çıkarıldığı ve bir fenomen olarak değerlendirilen kavramlarla ilintili olarak yeni anlatım biçimlerinin ve tanımların ortaya çıktığını görüyoruz. Kavram olgusu, politik, estetik, teatral, felsefik, sosyolojik ve yapısalcı bir yaklaşımla çağdaş sanatta eskisinden tamamıyla uzak, yeni bir anlatım biçimiyle hayat bulurken, otonomluktan tamamıyla uzak yaratılan eserlerde; çoğulcu öğeler, bellek, hafıza, süreç, kimlik, feminizm, çok kültürlülük, aidiyet ve öteki gibi anahtar kavramlar ve problematikler düşünsel bazda irdelenmiştir. Hızla değişim gösteren bu postmodern anlayışta, tanımlar yeniden anlamlandırılmış ve tanımlanmış, usu zorlayan marjinal çıkışlar ve söylemler kaçınılmaz olarak ortaya çıkmıştır. Tamamıyla alt edilmiş kurallar zincirinde bu düşünsel problematiklerin yeniden ele alınışı, yeni önermelerle irdelenirken; çok kültürlü, çok katmanlı çoğu zaman politik ve sosyal içerikli bir yaklaşım sergilenmiştir. Sanatçıların özünde var olan özgül kimlikleri ya da sorunsallarını yeniden stilize ederek, yeni argümanlar oluşturarak, ayrıca kavramları da yeniden tanımlayarak sanatçının yaratma sürecine ivme kazandırması hedeflenmiştir. Bu özünde sanatçının kendisini yeniden tanımlaması ve keşfetmesinden başka bir şey değildir. Çağdaş sanatta kullanılan yeni önermeler ve/veya

stratejilerle, algılar, düşünceler ve eklektik imgeler transformasyona uğrayarak yeniden hayat bulurlar. Var olan problematikler her zamankinden daha fazla sanatçının gündemini meşgul ederken, yaşayan bir süreç ve estetik birer prensip olarak algılanmaktadır.

Tüm bu sorunsallar, tanımlamalar ya da belirginleşen ölçütler, çağdaş sanatçılar tarafından ister dolaylı ister direkt aktarılınsın, toplum, sanatçı, sanat eseri üçgeninde kimlik ve var olma olgusunun yeniden biçim kazanarak çeşitlenmesine neden olmuştur. Bu yaklaşımla çoğulcu önermelerle; an, belirlilik, belirsizlik, zaman, kimlik, pastiş, simülasyon ve parodi gibi kavramların uzun ya da kısa süreli referans alınarak yeni, sıradışı önermeler eşliğinde izleyiciye aktarılışı, çağdaş sanatçının kaçınılmaz olarak referans aldığı bu problematiklerle yüzleşmesi, öznel kimliğini yeniden yapılandırması, tanımlaması ve sanatçının deneyimlediği bu süreç tesadüf olmasa gerek.

Kaynakça

- Antmen, A. (2008). *Sanatçılardan yazılar ve açıklamalarla 20. yüzyıl batı sanatında akımlar*. İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Assmann, J. (1997). *Kültürel bellek, eski yüksek kültürlerde yazı, hatırlama ve politik kimlik*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Erinç, M.S. (2004). *Kültür sanat, sanat kültür*. Ankara: Ütopya Yayınevi.
- Ferraris, M. (2008). *İmgelem* (Çev. Genç, F.). Ankara: Dost Kitabevi.
- Fineberg, J. (1995). *Art since 1940. Strategies of being*. Englewood Cliffs, NY: Prentice Hall.
- Kahraman, H. B. (2002). *Sanatsal gerçeklikler, olgular ve öteleri*. İstanbul: Everest Yayınları.
- Karakuş, M ve Oralış, M. (2006). *Bellek, mekân, imge*. İstanbul: Multilingual.
- Marshall, R. (1993). New image painting. İçinde R. Hertz (Ed.). *Theories of contemporary art* (p. 33). Englewood Cliffs, New Jersey: Prentice Hall, Inc.
- Morris, C. (1999). *The essential Cindy Sherman*. New York: Harry N. Abrams, Inc.
- Özlem, D. (2009). *Anlamdan geleneğe, kimlikten özgürlüğe, kavramlar ve tarihleri III*. İstanbul: İnkılap Kitabevi.
- Reed, C. (1994). Postmodernism and the art of identity. İçinde N. Stangos (Ed.). *Concepts of modern art from fauvism to postmodernism*. (s. 272). London: Thames and Hudson.
- Saehrendt, C. ve T. Kittl, S. (2012). *Bunu ben de yaparım. Modern sanat kullanma kılavuzu*. İstanbul: Kayhan Matbaacılık.